

Половіна О.,

завідувачка кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
email: o.polovina@kubg.edu.ua

ORCID id 0000-0001-6021-5677

Науменко М.,

викладачка кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
email: m.naumenko@kubg.edu.ua

ORCID id 0000-0001-8927-4427

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ПАТРОНАЖ СІМЕЙ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ
В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ**

У статті розглянуто сучасні виклики, що постали перед українською сім'єю як ключовим соціальним інститутом у зв'язку з війною. Акцент зроблено на необхідності створення безпечних умов та підтримки дітей раннього віку, що перебувають у стані підвищеної вразливості; визначено роль закладів дошкільної освіти як партнерів родини у створенні безпечного освітнього простору. Обґрунтовано актуальність педагогічного патронажу як цілісної, системної підтримки сімей у кризових умовах. Представлено результати дослідження, спрямованого на вивчення рівнів сформованості у батьків навичок підтримки безпеки дітей раннього віку (у межах діагностики з'ясовано, що лише 27 % батьків мають високий рівень сформованості таких навичок, тоді як більшість (42 %) виявляє середній, а 31 % — низький рівень). Підкреслено, що батьки з середнім і низьким рівнем сформованості зазначених навичок часто відчують тривожність, демонструють педагогічну пасивність або неусвідомлення впливу безпеки на розвиток дитини. Висвітлено методичний інструментарій педагогічного патронажу, що включає виявлення потреб родини, психосоціальну підтримку, просвітницьку роботу та координацію взаємодії ЗДО з іншими соціальними інституціями. Визначено, що ефективний педагогічний патронаж сприяє формуванню батьківської відповідальності, підвищує рівень поінформованості щодо захисту дитини та є запорукою створення умов для її повноцінного розвитку навіть в умовах соціально-політичної нестабільності.

Ключові слова: педагогічний патронаж, сім'я, діти раннього віку, соціально-політична криза.

© Половіна О., Науменко М., 2025

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025

Вступ. Сучасна українська сім'я як один з основних соціальних інститутів зазнає деструктивного впливу війни, спровокованих військовою агресією росії. Сім'я — осередок, у якому зароджуються нові життя, виконує місію забезпечення майбутнього й існування суспільства. Наразі сім'я знаходиться перед численними викликами: як зберегти життя і здоров'я дитини? як уникнути травмування її психіки? як вирішувати економічні проблеми? як зберегти повноцінну сім'ю? Низка подібних

питань імплікувала основне завдання сучасної сім'ї: виживання та фізичний захист дітей від небезпеки. Реалізація означеного завдання потребує допомоги й підтримки інших соціальних інститутів суспільства, серед яких значущим вирізняємо інститут освіти. Тому актуальним постає «визначення нових шляхів якісної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, що базуються на сучасних освітніх парадигмах, зокрема гуманістичної парадигми, побудованій на особистісно-орієнтованому

підході. Адже якість роботи вихователя залежить не тільки від освітніх програм та матеріально-технічного забезпечення ЗДО, а в першу чергу від сформованої особистості педагога, базових цінностей, культури, його професійних вмінь і навичок, взаємин з колегами, вихованцями, їх батьками» (Паламар С. Науменко М., 2020, с. 112).

Нормативні документи, зокрема Закон України «Про дошкільну освіту» (Закон України «Про дошкільну освіту», 2024), декларують обов'язкову партнерську взаємодію ЗДО та сім'ї, спрямовану на створення сприятливих умов для вихованців, а також визначають відповідальність батьків за виховання, розвиток та навчання дитини. Відповідно до вимог модернізації дошкільної освіти партнерська взаємодія колективу закладу дошкільної освіти та батьків розглядається також як одна з умов забезпечення якості дошкільної освіти. Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти регламентована не лише Законом України «Про дошкільну освіту», а й Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Тому кожен учасник освітнього процесу має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я інших учасників та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища як в умовах воєнного стану, так і в будь-який інший період.

У контексті реалізації чинного Державного стандарту дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти, 2021) значимим є пошук і впровадження сучасних ефективних форм і методів партнерської взаємодії з батьками вихованців, адже саме взаємовигідне поєднання зусиль закладу дошкільної освіти та сім'ї, що ґрунтується на паритетних засадах, разом із створенням позитивної емоційної атмосфери сприяє повноцінному розвитку дитини та приносить користь усім суб'єктам освітнього процесу. У контексті соціально-політичної кризи педагогічний патронаж має стати ключовим елементом для підтримки сімей у важких життєвих обставинах.

Дослідження психологів та педагогів вказують на те, що соціально-політичні кризи можуть призводити до стресів у сім'ях та впливати на якість виховання дітей (В. Злишков, С. Лукомська, Н. Євдокимова, С. Ліпінська). Науковці однак у позиціонуванні того, що сучасні батьки відчувають тривожність і невпевненість у майбутньому, зокрема за безпеку, здоров'я та відповідний розвиток власних дітей. Вони констатують, що в умовах війни

збільшився перелік стресогенних чинників, які впливають на психічний та фізичний розвиток дітей раннього та дошкільного віку, що в подальшому може призвести до виникнення ряду соціально-психологічних та особистісних проблем. Численні дослідження соціологів, психологів та педагогів свідчать, що у стані війни діти раннього та дошкільного віку належать до найуразливішої категорії населення. Перебуваючи в умовах небезпеки (або умовної безпеки), у тривалому стресовому стані, маленька дитина позбавлена належних умов для розвитку. Постійне відчуття тривоги, напруги, страху ускладнює повноцінну соціалізацію дитини. Слід зазначити, що батьки дітей також перебувають у стані стресу, переймаючись за життя, становлення та розвиток своєї дитини, що також не сприяє забезпеченню дітей належними умовами для розвитку та підтримання у них почуття захищеності.

Серед викликів вирізняємо і такі, що пов'язані з вимушеною ситуацією полишити зони активних бойових дій. У реаліях життя такі діти, перебуваючи в новому оточенні, досить часто зустрічаються з проблемами соціальної адаптації. На цей виклик є реакція, зафіксована листом МОН від 06.03.2022 № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій». Проте реалізація рекомендацій потребують розробленого методичного інструментарію. Означене акцентує важливість педагогічного патронажу для виявлення та вирішення проблем у розвитку дітей та підтримки сімей, які виховують дітей раннього та дошкільного віку в умовах соціально-політичної кризи, й актуалізує окреслену проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціологів, психологів, педагогів свідчать, що війна та економічна криза стали тяжким випробуванням для українських родин. І. Замковська наголосила, що «освіта розглядається як потужний інструмент війни проти майбутнього української нації. Конфлікт вплинув на освіту різною мірою, від повної недоступності української освіти до низької якості освітніх послуг» (Замковська І., 2024). Відзначено, що у громадян спостерігається невпевненість у майбутньому, а функції сім'ї часто зводяться до забезпечення виживання та безпеки для всіх членів родини. Водночас саме в момент таких випробувань населення використовує сімейні зв'язки для виживання, для організації життєдіяльності. Наголошено, що батьки потребують допомоги у створенні безпечних умов для виховання. У контексті окресленого значимим є розгляд дефініції «безпечний простір». Аналіз

сучасних досліджень дозволив апелювати до наукових розвідок О. Косенчук та О. Стягунової, які розглядають безпечний освітній простір закладу дошкільної освіти як сукупність умов, що запобігають будь-яким видам фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної, моральної, матеріальної небезпеки всіх учасників освітнього процесу, забезпечують захищеність від негативних впливів та створюють комфортність для життя та розвитку особистості (Косенчук О. Стягунова О., 2023). Якщо батьки відчувають труднощі із захистом дитини від негативного впливу оточуючого, у них досить часто з'являється почуття безпорадності. Це виявляється або у надмірному опікуванні дитини або у дистанціюванні від дитини, перекладанні власних виховних обов'язків на заклади дошкільної освіти. У цьому контексті Т. Гурковська, наголошуючи на особливій чутливості дітей раннього і дошкільного віку до настроїв, стану педагога, а також важливості трансляції спокійної та впевненої поведінки дорослих задля безпеки дитини, акцентує увагу на формуванні стійкості дорослих, які мають бути здатними залишатися в ресурсі, керувати власними емоціями й створювати простір взаємодії та розвитку дітей (Гурковська Т., 2020).

Таким чином, щоб забезпечувати повноцінний розвиток дитини в складних умовах, створювати для неї безпечне середовище, підтримувати її, дорослі самі мають бути «в ресурсі», володіти техніками подолання стресових ситуацій, адже діти добре розуміють настрої близьких. Водночас науковці та практики дошкільної освіти відмічають, що батьки дітей раннього та дошкільного віку вирізняються підвищеною тривожністю, заклопотаністю та часто делегують виховання власної дитини та створення безпеки працівникам закладів дошкільної освіти. Такий стан актуалізує педагогічний патронаж батьків вихованців, особливо тих, у кого діти раннього віку. Огляд наукових розвідок Л. Завацької дозволяє означити, що соціально-педагогічний патронаж здійснюється з метою надання всебічної допомоги дітям та сім'ям, що потрапили в особливо скрутний стан, силами спеціалістів, які орієнтуються на власні педагогічні можливості, а також на ресурси соціально-педагогічного простору (Завацька Л., 2011; Завацька Л. М., 2011; Завацька Л. М., 2013). Аналіз досліджень (О. Дурманенко, Л. Зданевич, В. Зливкова, С. Лукомської та ін.) дозволяє розглядати педагогічний патронаж як систематичну та індивідуалізовану реалізацію педагогічних впливів, спрямовану на розвиток та підтримку сімей у складних си-

туаціях, зокрема в умовах соціально-політичної кризи (Дурманенко О. Л., 2022; Зданевич Л., 2013; Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С., 2023). Він ґрунтується на взаємодії педагога та сім'ї для створення умов оптимального розвитку дитини.

Потреба в соціально-педагогічному патронажі батьків дітей раннього віку зумовлена в тому числі зміною характеру ігрової діяльності дітей. Т. Гура, О. Рома зазначили, що «дитяча гра набула таких особливостей, як: більша емоційність з проявами тривоги, занепокоєння, страху, меншою мірою — жорстокість та агресивність, які також проявляються у вживанні дитиною ненормативної лексики; серед улюблених іграшок переважає іграшкова зброя, військова техніка, військові роботи, військово-будівельна техніка; переважання різноманітних сценаріїв життя у воєнний час (найчастіше — оповіщення про повітряну тривогу, облаштування бомбосховищ та перебування в укриттях) та військових дій. Це також відображає глибоку природну потребу дитини у подоланні складних емоційних станів» (Gura T., Roma O., 2024).

Наукові розвідки та щоденні життєві ситуації дають підстави констатувати, що запити на педагогічний патронаж батьків актуалізуються. В умовах соціально-політичної кризи педагогічний патронаж визначаємо важливим інструментом для підтримки сімей та забезпечення нормального розвитку дітей і характеризуємо як систематичну, комплексну інтервенцію, спрямовану на створення оптимальних умов для виховання та розвитку дитини в умовах невизначеності.

На нашу думку, педагогічний патронаж батьків дітей раннього віку має охоплювати такі сегменти: 1) діагностика та аналіз потреб сімей, ідентифікація чинників ризику та розроблення індивідуальної траєкторії супроводу сім'ї; 2) психосоціальна підтримка — надання психологічної допомоги та консультування для подолання стресів та емоційних труднощів; 3) просвітництво — допомога батькам у виконанні функцій вихователів власних дітей: усвідомлення особливостей розвитку дітей раннього віку, виборі стратегій сімейного виховання відповідно до індивідуальних можливостей дитини; розроблення педагогічних стратегій, які враховують потреби дитини та сприяють її гармонійному розвитку; 4) співпраця закладу дошкільної освіти з іншими соціальними інституціями, зокрема координація спільних дій та зусиль, спрямованими на підтримку сімей у кризових умовах.

Окреслені теоретичні засади педагогічного патронажу батьків дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи визначаються комплексним підходом та активною участю батьків у вихованні власних дітей. Педагогічний патронаж визначаємо ефективним інструментом для реалізації безпеки та нормального розвитку дітей в умовах нестабільності.

Метою статті є висвітлення результатів апробації методичного інструментарію педагогічного патронажу батьків дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи. Мета зумовлює низку завдань, як от:

— здійснити аналіз досліджень з питань педагогічного патронажу батьків дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи;

— презентувати результати діагностики рівня навичок підтримки батьками безпеки дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи;

— верифікувати методичний інструментарій педагогічного патронажу батьків дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи.

Викладення основних положень. Здійснене дослідження дозволило визначити запити батьків та скоординувати діяльність щодо педагогічного патронажу сімей з дітьми раннього віку в консорціумі «родина — ЗДО». На констатувальному етапі дослідження схарактеризовано критерії та показники сформованості у батьків навичок підтримки безпеки дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи та визначено рівні навичок підтримки батьками безпеки дітей раннього віку в родинях. Діагностика запитів батьків відбувалася шляхом заповнення опитувальників та під час бесід з батьками та вихователями груп дітей раннього віку. Результати відповідей батьків засвідчили, що переважна більшість усвідомлює вплив безпеки дитини на стан її розвитку; зацікавлені в отриманні якісної інформації щодо уміння надавати домедичну допомогу дитині в умовах сімейного виховання та формуванні навичок у створенні безпечного простору та нормального розвитку дитини в умовах нестабільності. Вивчення рівнів сформованості навичок підтримки батьками безпеки дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи дозволило з'ясувати що **високий рівень** притаманний 27 %. Батьки дітей раннього віку, яких ми віднесли до цієї групи, усвідомлюють вплив безпеки дитини на стан її розвитку, дбають про безпеку дитини, адаптивні до кризових ситуацій, зокрема до вирішення конфліктів у сім'ї, пов'язаних зі стресогенними чинниками, активно співпрацюють з колекти-

вом закладу дошкільної освіти, впроваджують стратегії безпеки (наприклад, дотримуються алгоритму дій під час повітряних тривог і підтримують дії вихователів в цьому аспекті). **Середнім рівнем** володіють 42 %. До цієї групи ми віднесли батьків, які, безперечно, усвідомлюють необхідність безпеки їх дітей, водночас менш адаптивні до кризових ситуацій, вирізняються високим рівнем тривожності, налаштовані на співпрацю з вихователями, але ініціативу такої взаємодії не виявляють, очікуючи активності від вихователів. **Низький рівень** властивий 31 %: батьки фактично не усвідомлюють важливість безпеки дітей для їхнього розвитку. Типова реакція таких батьків проявляється у висловлюваннях на кшталт «нехай звикає, нічого страшного, в нашому житті все небезпечно» тощо. Це виявляється навіть у тому, що під час повітряної тривоги вони думають лише про те, як привести дитину в заклад дошкільної освіти й не підтримують дії вихователів щодо дотримання алгоритму дій в такій ситуації. Батьки, яких ми віднесли до цієї групи, в основному не пов'язують безпеку дитини в умовах соціально-політичної кризи з впливом на її розвиток, педагогічно пасивні у налагодженні взаємодії з вихователями та не готові змінювати погляди щодо виховання дитини.

Результати дослідження засвідчили, що більшість батьків усвідомлюють важливість підтримки безпеки своїх дітей в умовах соціально-політичної кризи, однак лише обмежений відсоток батьків виявляє високий рівень навичок у забезпеченні безпеки та адаптації до кризових ситуацій. Означене зумовило необхідність активної підтримки та консультацій сімей педагогами закладів дошкільної освіти за допомогою апробації методичного інструментарію педагогічного патронажу.

Методичний інструментарій педагогічного патронажу містив:

— виявлення та оцінку потреб кожної конкретної родини (бесіди, анкетування батьків, спостереження за їх взаємодією з дітьми, встановлення довірливої атмосфери спілкування педагогів з батьками);

— надання батькам корисної та актуальної інформації: знань про особливості розвитку дітей раннього віку, виховні впливи у складних умовах, як подбати про себе й створити безпечне середовище для дітей; допомога (за необхідності) у знаходженні груп підтримки, ресурсних центрів тощо;

— створення відповідних ресурсів для батьків з корисною інформацією про створення безпечного середовища для дітей, особливос-

ті спілкування дитини з однолітками, спільні з дорослим заняття, ігри, організацію сімейного дозвілля та ін.

Реалізація означеного інструментарію педагогічного патронажу передбачала інформаційні зустрічі з педагогами ЗДО (вихователі, вихователі-методисти, музичні керівники) — тобто з тими, хто користується авторитетом у батьків й у кого вони можуть шукати поради.

Серед затребуваних джерел педагогічної підтримки особливої популярності набувають медіапродукти. На запити батьків і педагогів створили авторський сайт *«Педагогічні хитрики для батьків дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи»* з порадами щодо дій у кризових ситуаціях, протоколами надання домедичної допомоги дітям в умовах сімейного виховання, корисними е-ресурси тощо. Сайт вміщує п'ять розділів. У розділі 1 «Корисні поради: як діяти у кризових ситуаціях?» зібрано інформацію з рекомендаціями, як діяти у різних випадках; зазначені ознаки стресу у батьків і поради, як з ним впоратись. У розділі 2 подано загальні рекомендації щодо надання домедичної допомоги дітям у різних випадках і покликання на курси домедичної допомоги. Розділ 3 присвячений психологічній підтримці батьків і включає гарячі лінії, лінки на платформи, сайти й фонди безкоштовної психологічної підтримки. У розділі 4 розміщено ресурси та покликання на літературу, яка стане у нагоді батькам дітей раннього віку. Розділ 5 «Запитання-відповіді» передбачає гугл-форму для зворотного зв'язку. Варто зауважити, що зображення до сайту були створені за допомогою ШІ з метою запобігання порушення авторського права. Також на сайті представлені інфографіки з порадами для батьків за допомогою сервісу Canva та вбудовані корисні відео на ютуб-каналі зі сторінки кафедри дошкільної освіти Факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Варто відмітити, що для батьків важливими виявилися інформація, що стосується надання невідкладної допомоги дітям у непередбачуваних ситуаціях, та поради подолання стресу. Популярним став обмін досвідом з іншими батьками щодо ігор дітей, які допомагають їм відволікатися від напружених ситуацій навколишнього. Також переконалися у дієвості порад (за свідченням 97 % респондентів) щодо психологічної підтримки батьків (поради про важливість для дорослих, які виховують дитину, повноцінного харчування, сну, спілкування). При цьому 69 % з них зазначали, що раніше не усвідомлювали важливість турботи про

себе: догляд за дитиною, піклування про неї, економічний складник функціонування сім'ї тощо займали майже увесь час батьків та зосереджували зусилля на цих проблемах. Також популярним став зміст розділу сайту, на якому була вказана корисна література з питань розвитку та виховання дітей раннього віку.

Визначення ефективності та динаміки розвитку навичок підтримки батьками безпеки дітей було здійснено на основі повторного опитування. Результати опитування дозволили відзначити збільшення кількості батьків (з 27 % до 34 % — високий рівень), які усвідомлюють вплив безпеки їх дитини на стан її розвитку; розуміють важливість перебування дитини у безпечному середовищі. Водночас зменшилася кількість батьків (з 31 % до 14 % — низький рівень), які не дотримуються алгоритму дій під час повітряної тривоги. Також зросла кількість батьків, яка дослухається до порад вихователів своєї дитини (з 42 % до 56 % — середній рівень). Батьки зазначили, що вони впевненіше почуваються після опрацювання матеріалів, розміщених на сайті, зокрема у контексті створення безпечного та комфортного середовища для дитини, можливостей надання їм (та іншим членам родини) домедичної допомоги тощо. Таким чином, педагогічний патронаж сімей, які виховують дітей раннього віку, надання їм конкретних порад та інструкцій щодо безпеки та емоційного благополуччя дітей допомагають ефективно функціонувати в умовах несприятливого соціально-політичного клімату.

Висновки. Отже, соціально-політична ситуація в Україні, теоретичний аналіз досліджень та практика дошкільної освіти зумовили висновок про те, що педагогічний патронаж сімей з дітьми раннього віку є актуальною проблемою. Актуальність верифікована положеннями законодавчих документів у галузі дошкільної освіти та запитамі батьків дітей раннього віку. Сучасні наукові розвідки дозволяють визначити педагогічний патронаж важливим інструментом для підтримки сімей та забезпечення нормального розвитку дітей і схарактеризувати як систематичну, комплексну інтервенцію, спрямовану на створення оптимальних умов для виховання та розвитку дитини в умовах невизначеності. Вивчення рівнів сформованості навичок підтримки батьками безпеки дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи дозволило з'ясувати, що у них домінує середній рівень розвитку означеної навички. Методичний інструментарій педагогічного патронажу спрямовувався на виявлення та оцінку потреб кожної конкретної родини (бесіди,

анкетування батьків, спостереження за їх взаємодією з дітьми, встановлення довірливої атмосфери спілкування педагогів з батьками); надання батькам корисної та актуальної інформації: знань про особливості розвитку дітей раннього віку, виховні впливи у складних умовах, як подбати про себе й створити безпечне середовище для дітей; допомога (за необхідності) у знаходженні груп підтримки, ресурсних центрів тощо; створення відповідних ресурсів для батьків з корисною інформацією про створення безпечного середовища для дітей, особливості спілкування дитини з однолітками, спільні з дорослим заняття, ігри, організацію сімейного дозвілля тощо. Авторський сайт «Педагогічні хи-

трики для батьків дітей раннього віку в умовах соціально-політичної кризи» з порадами щодо дій у кризових ситуаціях, протоколами надання домедичної допомоги дітям в умовах сімейного виховання, корисними е-ресурси тощо дозволить оптимізувати педагогічний вплив на батьків і підвищити рівень сформованості навичок підтримки безпеки дітей. Про це засвідчила позитивна динаміка отриманих результатів діагностики на контрольному етапі дослідження. Представлені результати зумовлюють необхідність подальших наукових розвідок, зокрема з питань вивчення аспектів гендерного впливу на безпеку дитини, підтримки родин дітей з особливими освітніми потребами тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурковська Т. Дитина раннього віку: що потрібно знати педагогу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 7.
2. Державний стандарт дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти). Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
3. Про дошкільну освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2024. № 42. Ст. 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
4. Завацька Л. До питання про поняття та особливості здійснення патронажу у соціально-педагогічній діяльності. 2011. URL: <https://surl.li/lvzrtg> (дата звернення: 11.05.2025).
5. Завацька Л. М. Проблемне поле соціально-педагогічного патронажу в умовах виховного простору загальноосвітнього навчального закладу. 2013. URL: <https://surl.li/wmqewp> (дата звернення: 11.05.2025).
6. Завацька Л. М. Сім'я, яка перебуває в складних життєвих обставинах, як об'єкт соціально-педагогічного патронажу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Соціальна педагогіка*. 2011. № 17. URL: <https://surl.li/xpknbz> (дата звернення: 11.05.2025).
7. Зданевич Л. Можливості соціально-педагогічного патронату в роботі з дезадаптованими дошкільниками. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. 2013. № 29. С. 60–64.
8. Косенчук О., Стягунова О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія, практика*. 2023. № 1(105).
9. Паламар С., Науменко М. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в контексті сучасних освітніх парадигм. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2 (29). С. 105—120. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.2.9>
10. Gura T., Roma O. How Children's Play Has Changed during Wartime in Ukraine from the Parent's Perspective // *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 3(60). С. 47—53. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.311448>
11. Zamkowska I. The System of Education as an Instrument of War in the Russia-Instigated Ukrainian Crisis // *International Journal of Educational Reform*. — 2024. — DOI: <https://doi.org/10.1177/10567879241226696>

REFERENCES

1. Gurkovska, T. (2020). Dytyna rannioho viku: shcho potribno znaty pedahohu [A Young Child: What a teacher needs to know]. *Preschool Institution Methodologist*, 7 [in Ukrainian]
2. State Standard of Preschool Education (Basic Component of Preschool Education). (2021). Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity (Bazovyi komponent doshkilnoi osvity). Nova redaktsiia ta porady dlia orhanizatsii osvitnoho protsesu [State Standard of Preschool Education (Basic Component). New edition and recommendations for organizing the educational process]. *Preschool Institution Management Practice* [in Ukrainian]. <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>

3. Zakon Ukrainy «Pro doshkil'nu osvitu» (n.d). [Law of Ukraine «On Preschool Education»]. [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
4. Zavatska, L. (2011). Do pytannia pro poniattia ta osoblyvosti zdiisnennia patronazhu u sotsial'no-pedahohichnii diialnosti [On the Concept and Peculiarities of Implementing Patronage in Social and Pedagogical Activity]. [in Ukrainian]. <https://surl.li/lvzrtg>
5. Zavatska, L. M. (2013). Problemne pole sotsialno-pedahohichnoho patronazhu v umovakh vykhovnoho prostoru zahalnoosvitnioho navchalnoho zakladu [The problem field of socio-pedagogical patronage in the educational space of a general education institution]. [in Ukrainian]. <https://surl.li/wmqewp>
6. Zavatska, L. M. (2011). Simia, yaka perebuvaie v skladnykh zhyttievkykh obstavynakh, yak obiekt sotsialno-pedahohichnoho patronazhu [A family in difficult life circumstances as an object of socio-pedagogical patronage]. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University, Series: Social Pedagogy*, 17 [in Ukrainian]. <https://surl.lu/xpknbz>
7. Zdanevych, L. (2013). Mozhlyvosti sotsialno-pedahohichnoho patronatu v roboti z dezadaptovanyimi doshkilnykamy [Opportunities of socio-pedagogical patronage in work with maladapted preschoolers]. *Bulletin of the Child Development Institute, Series: Philosophy, Pedagogy, Psychology*, 29, 60–64 [in Ukrainian].
8. Kosenchuk, O., & Stiahunova, O. (2023). Bezpeka osvitnoho prostoru zakladiv doshkil'noi osvity v umovakh voiennoho stanu [Safety of the Educational Space of Preschool Institutions under Martial Law]. *Spirituality of Personality: Methodology, Theory, Practice*, 1(105) [in Ukrainian].
9. Palamar S., & Naumenko M. (2020). Pidgotovka maibutnikh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku v konteksti suchasnykh osvitnikh paradyhm [Training of Future Preschool Teachers in the Context of Modern Educational Paradigms]. *Educological Discourse*, 2020, 2(29), 105–120 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.2.9>
10. Gura, T., & Roma, O. (2024). How Children's Play Has Changed during Wartime in Ukraine from the Parent's Perspective. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2024, № 3(60), pp. 47–53 [in English]. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.311448>
11. Zamkowska, I. (2024). The System of Education as an Instrument of War in the Russia-Instigated Ukrainian Crisis. *International Journal of Educational Reform*, 2024 [in English]. <https://doi.org/10.1177/10567879241226696>

O. Polovina, M. Naumenko

PEDAGOGICAL PATRONAGE OF FAMILIES WITH YOUNG CHILDREN IN CONDITIONS OF SOCIO-POLITICAL CRISIS

The modern Ukrainian family, as one of the key social institutions, is currently experiencing destructive consequences caused by the war initiated by Russian military aggression. The family serves as the foundation for the emergence of new life and plays a vital role in ensuring the future and survival of society. Today, families are facing numerous challenges: how to preserve the life and health of a child, avoid psychological trauma, address economic difficulties, and maintain family integrity. These challenges have led to the primary task of the modern family — ensuring the survival and physical protection of children. To accomplish this task, the family requires the support of other social institutions, notably the institution of education. Legislative documents, particularly the Law of Ukraine “On Preschool Education” (2024), emphasize the necessity of partnership between preschool institutions and families to ensure favorable conditions for children’s development, while also defining parental responsibilities. In the context of the modernization of preschool education, such cooperation is seen as a prerequisite for ensuring education quality. The educational process in preschool institutions is regulated not only by this law but also by the Presidential Decree No. 64/2022 “On the Imposition of Martial Law in Ukraine.” Therefore, every participant in the educational process must prioritize the protection of life and health and contribute to creating a safe environment during martial law and beyond. Within the framework of the State Standard of Preschool Education (2021), the search for and implementation of effective forms of partnership with parents is essential. Mutual efforts of preschool institutions and families based on parity and positive emotional climate contribute to children’s development and benefit all stakeholders. In times of socio-political crisis, pedagogical patronage becomes a key component of support for families in difficult life circumstances. Research in psychology and pedagogy indicates that socio-political crises lead to family stress, anxiety, and negative impacts on children’s development. Children of early and preschool age are among the most vulnerable populations during wartime. Exposure to danger, prolonged stress, and disrupted living conditions hinder their socialization and development. Parents, too, are under stress and may either overprotect their children or disengage from parenting responsibilities. Forced displacement further complicates social adaptation for many children, and while the Ministry of Education and Science of Ukraine has issued recommendations (Letter No. 1/3371-22), their

implementation requires methodological tools. This article presents the results of testing a set of methodological tools for pedagogical patronage of parents with young children in a socio-political crisis. It includes analysis of relevant research, diagnostics of parents' skills in ensuring child safety, and validation of the proposed tools. The findings highlight the importance of systematic, individualized, and resource-based pedagogical support aimed at creating safe developmental environments. Pedagogical patronage is defined as a complex intervention focused on assessing family needs, providing psychosocial support, educational guidance, and inter-institutional cooperation to ensure the holistic development of children in uncertain conditions.

Keywords: *pedagogical patronage, family, young children; socio-political crisis.*

Стаття надійшла до редакції: 24.04.2025р.

Прийнято для публікації: 10.05.2025р.

Кубг.edu.ua